

KOŚCIÓŁ W POLSCE WOBEC WYZWAŃ MISYJNYCH W XX WIEKU

W niniejszym artykule pragnę wykazać bardzo skrótowo wkład polskiego Kościoła w rozwój misji w świecie w XX wieku. Poruszony temat jest bardzo rozległy i wymagałby szerszego opracowania, chociażby ze względu na fakt, że w polskiej literaturze nie ma zbyt dużo opracowań ukazujących całościowy wkład polskiego Kościoła w dzieło misyjne Kościoła powszechnego w tym czasie.

Publikacja niniejsza składa się ze wstępu, a następnie pięciu punktów:

- 1) uwarunkowania działalności Kościoła w Polsce;
- 2) działalność misyjna Kościoła do Soboru Watykańskiego II;
- 3) aktywność misyjna Kościoła polskiego po Soborze Watykańskim II;
- 4) pomoc materialna polskim misjom;
- 5) zakończenie i aneksy

W XX wieku zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie oraz diecezje podjęły ogromny wysiłek ewangelizacyjny na wielu kontynentach. Niewątpliwie, istotnym zjawiskiem w tym czasie, a zwłaszcza w latach 70–90 był zdecydowany rozkwit życia Kościoła w Europie Wschodniej i krajach powstałych w wyniku rozpadu imperium radzieckiego. Niewątpliwie, na te zmiany miał wpływ wybór Polaka na papieża. Wtedy to ogromny głód duchowy, będący dziedzictwem planowanego ateizmu, zaowocował spontanicznymi powołaniami do życia duchownego. W gruzach legły dawne podziały polityczne, a w nowopowstałych państwach odżyły własne struktury kościelne, które personalnie i finansowo zostały wzmocnione dzięki pomocy Kościoła polskiego, a przede wszystkim dzięki wsparciu ze strony zakonów. Co więcej, należy podkreślić dużą pomoc personalną świadczoną zwłaszcza ze strony zakonów wielu krajom Europy Zachodniej, gdzie laicyzacja życia i zanik powołań kapłańskich przybiera na sile.

1. Uwarunkowania działalności Kościoła w Polsce

Wiek XX to trudny okres w historii polskiego Kościoła. Czasy niewoli narodowej. I i II wojna światowa oraz ich skutki, okres totalitaryzmu, stan wojenny zabrały niemal 90 lat tego stulecia. Od czasu uzyskania niepodległości w 1918 roku aż do ogłoszenia konstytucji w dniu 17.03.1921 roku stosunek państwa do Kościoła regulowały ustawy dawnych państw zaborczych. Konkordat zawarty ze Stolicą Apostolską w 1925 roku zapewniał Kościołowi pełną wolność w wykonywaniu jurysdykcji, autonomię i szeroką swobodę działania. Głównie dzięki zapisom konkordatu Kościół w Polsce mógł w latach następnych rozwijać się swobodnie we wszystkich swych dziedzinach¹. Chociaż generalnie rzecz ujmując, do 1939 roku między Kościołem a państwem panowały dobre wzajemne stosunki, to jednak nie obeszło się bez pewnych konfliktów.

Stosowanie zasad konkordatu po roku 1925 często rodziło napięcia w stosunkach rząd – episkopat – Stolica Apostolska. Składały się na to wady redakcyjne i brak precyzji w sformułowaniach dopuszczających odmienne interpretacje². Dnia 12 września 1945 roku rząd w Warszawie, zdominowany przez antyklerykalne partie, mocą uchwały ogłosił, że konkordat przestał obowiązywać, a za jego zerwanie obciążono Stolicę Apostolską³.

Powojenna rzeczywistość Kościoła w Polsce w wielkim stopniu wpłynęła na zaangażowanie zakonów w pracę parafialną. Podczas okupacji zamykano seminaria, akcja eksterminacyjna wroga mocno przerzedziła liczbę kapłanów. Z chwilą zakończenia wojny i wytyczenia nowych granic Państwa Polskiego rozpoczęły się na wielką skalę migracje ludności ze Wschodu i z centrum kraju na Ziemię Odzyskane zachodnie i północne, na których konieczne było tworzenie nowych ośrodków duszpasterskich i nowej administracji kościelnej.

Wskutek niedostatecznej liczby kleru diecezjalnego ówczesny Prymas Polski kardynał August Hlond sięgnął do rezerw, które widział w kapłanach zakonnych. Toteż zwrócił się z apelem do zakonów w Polsce, by mając wzgląd na panującą sytuację, wyznaczyły swoich kapłanów do pracy duszpasterskiej na nowych terenach. Także ówczesna administracja państwowa, doceniając dusz-

¹ K. Krasowski, *Geneza konkordatu polskiego z 1925 r.*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu” 1(1998), ss. 124-127.

² J. Krukowski, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 233; A. Hlond, *Kłeska Polski a Kościół*, Rzym 1939.

³ A. Mezglewski, *Spór o „wyjaśnienie” konkordatu polskiego z 1925 r.*, „Rocznik Nauk Prawnych – Prawo” 8(1988), s. 326; G. Viviani, *Pio XII e la guerra*, Citta del Vaticano 1943; Z. Waszkiewicz, *Przyczyny zerwania konkordatu między Polską a Watykanem w 1945 (w świetle współczesnej literatury polskiej)*, „Zeszyty Naukowe UMK Hum-Spol.”, z. 36: Nauki polityczne 1969, nr 3, ss. 21-31.

pasterską pracę kapłana w integracji zróżnicowanego społeczeństwa, zwróciła się z prośbą do władz kościelnych o przysłanie kapłanów na Ziemię Odzyskane.

W odpowiedzi na apel najwyższych władz kościelnych i państwowych na zachód i północ Polski skierowano wielu kapłanów zakonnych do duszpasterskiej pracy parafialnej. Stan, tzn. początkowo zapowiadany jako tymczasowy, stał się czymś stałym, a ustawa państwowa regulująca sprawy własnościowe przypieczętowała jego stabilność⁴.

Pozytywną odpowiedź zakonów w Polsce, stopień ich zaangażowania w duszpasterstwo parafialne oraz stan faktyczny tego zaangażowania obrazują najlepiej dane statystyczne z dnia 31.12.1974 roku⁵. Do nowych zadań i do takiego apostołatu kapłani zakonni musieli doksztalcić i przystosować się. Wykazywali w tym czasie dużo inicjatywy, inwencji i godnej pochwały nowoczesności. W powojennej rzeczywistości Polski wiele zakonów utraciło możliwość wykonywania swoich specyficznych zadań, w tym pracy misyjnej poza krajem.

2. Działalność misyjna Kościoła polskiego do Soboru Watykańskiego II

Mówiąc o początku wieku XX, należy przypomnieć hasło: „Z polskim ludem, polski ksiądz”. Hasło to aktualne w okresie niewoli nie znalazło potwierdzenia w czasie pierwszej fali emigracji. Idąc za „chlebem” na przelomie XIX i XX wieku na zamorską tułaczkę, lud często zdany był tylko na siebie. Rozumiejąc trudną sytuację religijną emigrantów polskich w Ameryce Łacińskiej, założyciel werbistów o. Arnold Janssen skierował pierwszych polskich werbistów do pracy wśród wychodźstwa. W taki sposób polscy emigranci w Brazylii spotkali się z polskimi kapłanami pionierami pracy polonijnej⁶.

Brazylia nie była jedynym krajem opieki religijnej nad Polakami na obczyźnie. W swojej działalności polski Kościół nie zapominał o rodakach mieszkają-

---

⁴ J. Pietrzak, *Działalność kard. Augusta Hlonda jako wysłannika papieskiego na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r.*, „Nasza Przeszość” 42(1974), ss. 195-249; W. Urban, *Duszpasterski wkład Kościoła polskiego na Dolnym Śląsku 1945-1949*, „Wiadomości Kościelne” 4(1949), ss. 131-140.

⁵ W 1974 r. zakony męskie w Polsce prowadziły 486 parafii, 162 samodzielnych rektoratów lub wikariatów; 484 kapłanów zakonnych pełniło obowiązki administratorów, 176 – rektorów i wikariuszów samodzielnych, 671 – wikariuszów parafialnych, 719 – katechetów, 106 – duszpasterzy akademickich, 106 – duszpasterzy wczasowych i turystycznych. Wszystkich kapłanów zakonnych zaangażowanych w duszpasterstwo parafialnym było 2262.

⁶ Polska emigracja zarobkowa do Brazylii doczekała się wielu opracowań, m.in. K. Głuchowski, *Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii*. Warszawa 1927; B. Żabko-Potopowicz, *Osadnictwo polskie w Brazylii*. Warszawa 1936; K. Groniowski, *Polska emigracja zarobkowa w Brazylii 1871-1914*, Wrocław 1972; T. Dworecki, *Zgromadzenia polonijne w Brazylii*, Warszawa 1980.

cych w zwartych grupach w wielu państwach. Na temat duszpasterstwa na emigracji pisano bardzo wiele⁷.

Chociaż rozróżnienie działalności misyjnej i działalności dla emigrantów na obczyźnie jest trudne, w niniejszym wykładzie pomijam bogatą działalność Kościoła dla emigrantów skupiając się na pracy misyjnej polskiego Kościoła. Pomimo złożonej sytuacji politycznej kraju, Kościół w Polsce na początku XX wieku wykazywał zainteresowanie misjami. Właściwej pracy misyjnej poświęcały się raczej jednostki rekrutujące się z kleru zakonnego. W misjach zagranicznych udział Polaków z każdym rokiem był coraz większy, zwłaszcza gdy w Polsce niepodległej osiedliły się zgromadzenia zakonne poświęcające się apostołstwu pogan. Na początku XX wieku polscy misjonarze pracowali na misjach najczęściej jako pomocnicy misjonarzy obcych narodowości, gdyż żadna z polskich prowincji zakonnych, oprócz zmartwychwstańców i franciszkánów, nie starała się o powierzenie misji wyłącznie dla siebie.

Po uzyskaniu przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej rozpoczął się nowy etap zaangażowania w misyjne dzieło Kościoła powszechnego. Polscy misjonarze pracowali na misjach, w kraju zaś działali gorliwi animatorzy ruchu misyjnego. W okresie międzywojennym znaczącymi placówkami były misje: w Rodezji Północnej (Zambia), Chinach i Japonii. Szczególną troską otaczano misję w Rodezji Północnej.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary w 1879 roku ustanowiła misję katolicką w Dolnej Zambezi (obecnie Malawi, Zimbabwe, Zambia, Botswana); powierzono ją jezuitom. W 1881 roku pojawili się tam pierwsi jezuiti z prowincji galicyjskiej. Rewolucja portugalska w 1910 roku zmusiła synów św. Ignacego do opuszczenia kraju, posiadłości kolonialnej Portugalii. Nowy rząd portugalski zerwał stosunki dyplomatyczne z Kościołem, klasztory obsadził wojskiem, a kapłanów i zakonników masowo aresztował. Polacy opuścili ten teren w 1912 roku, do tego roku pracowało tam 8 kapłanów i 7 braci zakonnych – jezuitów polskich⁸.

Rodezja Północna (Zambia) była pierwszą misją powierzoną wyłącznie polskim misjonarzom na terenie Afryki. Od 1913 roku jezuiti zarządzali nią oficjalnie.

⁷ F. Bednarski, *Duszpasterstwo polskie w Anglii i Francji*, „Ateneum Kapłańskie” 58(1959), ss. 388-398; T. Kubina, *Cud wiary i polskości w Ameryce*, Częstochowa 1927; A. Nadolny, *Polonia holenderska*, „Studia Polonijne” 1(1976), ss. 109-137; L. Paszkowski, *Polacy w Australii i Oceanii 1790-1940*, Londyn 1962; S. Pyzik, *Los Polacos en la Republica Argentina y America del Sud*, Buenos Aires 1966; J. Reyman, *Dzieje duszpasterstwa polskiego nad Bosforem*, „Nasza Przeszość” 33(1970), ss. 167-189; J. Wytrwal, *The Poles in America history and tradition*, Detroit 1969.

⁸ *Wyprawy misyjne do krajów Zambezy w południowej Afryce*, Kraków 1885, ss. 12-20; L. Grzebień SJ, *Misja polskich jezuitów w Afryce. Z okazji złotego jubileuszu*, „Pionierski Trud” Chicago 30(1962), ss. 3-6; 31(1963), ss. 3-9.

Pierwszym przełożonym misji został o. Apoloniusz Kraupa, który zmarł w 1919 r. jako ofiara choroby tropikalnej. Urząd przełożonego po nim objął o. Feliks Czarliński. W 1927 roku misja polska bardzo rozległa terytorialnie (235 tys. km² z 300 tys. tubylcami, którzy zamieszkiwali te tereny), część obszaru odstąpiła zakonnikom innych narodowości⁹. Przemianowana została na prefekturę apostolską, której przełożonym został o. Bruno Wolnik (+1960). W roku 1950 została wyniesiona do rangi wikariatu apostolskiego, a w 1959 roku przemianowana na archidiecezję Lusaka i metropolię Rodezji Północnej. Metropolitą został jezuita Adam Stanisław Kozłowiecki¹⁰. W 1928 roku w Zambii pracę podjęły siostry Służebniczki starowiejskie¹¹.

Polskich misjonarzy nie brakowało także na innych terenach Afryki. Szczególnie zasłużony w pracy wśród trędowatych na Madagaskarze był o. Jan Bezym¹². Ksiądz Stanisław Poraj-Królikowski⁵ oblat św. Franciszka Salezego, założył 11 placówek misyjnych.

Nie zabrakło ich także w Azji, bowiem bernardyni przejęli pieczę nad misją w Sachalinie (Japonia). Jej organizatorem był o. Angellus Kowarz z zakonu Braci Mniejszych, który od roku 1910 pracował w Japonii. W 1932 roku Sachalin został pod względem misyjnym usamodzielniony i powierzony polskim bernardynom. W 1941 roku misję już jako prefekturę apostolską przekazano duchowieństwu japońskiemu; bernardyni musieli ją opuścić. W Chinach natomiast w 1929 roku misjonarze św. Wincentego à Paulo podjęli prace w Shentehfu i Wenchow. Byli to: 1 brat i 3 kleryków, później dołączyły siostry miłosierdzia. Do rozwoju placówki przyczynili się o. Ignacy Krause i o. Wacław Szuniewicz. W 1933 roku placówce nadano rangę prefektury apostolskiej a prefektem mianowano o. Ignacego Krause z tegoż zgromadzenia. W okręgu Hankou nawracaniem pogan zajmował się polski bernardyn o. Gerard Piotrowski, zamianowany później administratorem wikariatu apostolskiego Syberii z siedzibą w Harbinie (Mandżuria)¹³.

---

⁹ J. Krzyszkowski SJ, *Polska misja w Afryce*, Kraków 1923, ss. 5-6.

¹⁰ A. Kozłowiecki SJ, *Listy z misyjnego frontu*, w: L. Grzebień [red.], *Wśród Ludu Zambii*, t. 2, Kraków 1977, ss. 210; L. Grzebień SJ, *Niezwykła postać. Arcybiskup Adam Kozłowiecki*, „Misje Dzisiaj” 5(1997), s. 11.

¹¹ T. Kostyra, *Udział SS. Służebniczek NMP w pracy misyjnej w Zambii 1928-1964*, Lublin 1965, mps. w Archiwum Wydziału Teologicznego KUL.

¹² L. Grzebień SJ, *Ojciec Jan Bezym 1850-1912. Obecny stan badań nad jego życiem i dalsze postulaty badawcze*, „Nasze Wiadomości” 2(1981), z. 1(5), ss. 14-20; tenże: *Jan Bezym, apostoł trędowatych*, „Misje Dzisiaj” 19(2001), s. 6.

¹³ M. Szoldrski CSsR, *Dzieje misji katolickich w zarysie*, Kraków 1927, ss. 161-169. Pierwszym polskim misjonarzem, który udał się do Azji, był franciszkanin Benedykt Polak z Wrocławia, który towarzyszył Janowi di Pian Carpino w jego wyprawie do Chin w latach 1245-1247. Jego relacje z podróży są cennym źródłem informacji – M. Balwierz, *Historyczny wkład Kościoła polskiego w dzieło ewangelizacji narodów*, „Światło narodów” 8(1983), ss. 41-47.

W 1930 roku przybył do Japonii franciszkanin św. Maksymilian Kolbe, który swoich braci osadził w Nagasaki, tamże też zaczął apostołować z pomocą słowa drukowanego – wydawał w języku japońskim „Rycerza Niepokalanej”. W 6 lat od założenia misji nakład tego czasopisma sięgał 70 tys. egzemplarzy. W tamtejszej misji pracowało 5 kapłanów i 16 braci zakonnych¹⁴.

Badając zagadnienie udziału polskiego Kościoła w działalności misyjnej, trzeba także zwrócić uwagę na dzieła, które powstały poza Polską, a służyły rozwojowi misji, do których przystąpił Kościół w Polsce. Powstały one w większości z inicjatywy ludzi świeckich, a zostały przyjęte i zatwierdzone przez władzę kościelną. Były to:

1. Dzieło Rozkrzewiania Wiary założone w 1822 roku przez grupę świeckich w Lyonie; szczególną rolę odgrywała w nim Paulina Jaricot;
2. Dzieło Rozkrzewiania Wiary przystosował dla pracy z dziećmi dzieci bp Farbin de Janson w 1843 roku;
3. Od 1889 roku Stefania i Joanna Bigara zapoczątkowały pomoc seminarzystom w krajach misyjnych, tzw. Dzieło św. Piotra Apostoła;
4. W 1922 roku papież Pius XI ustanowił Papieskie Dzieło Misyjne¹⁵.

Trzy pierwsze wymienione dzieła rozwijały się dynamicznie w Polsce międzywojennej pod patronatem Unii Misyjnej, zwanej wówczas Związkiem Misyjnym Duchowieństwa. Nieoficjalnie pierwsze spotkanie diecezjalnych dyrektorów związanych z istniejącą wtedy Papieską Unią Misyjną miało miejsce w Dziedziicach w dniach 5–10.07.1965 roku.

Od wybuchu II wojny światowej i w ciągu kilkadziesiąt trudnych lat powojennych Papieskie Dzieło Misyjne (PDM) zostały zapomniane i usunięte ze świadomości Kościoła w Polsce. Dopiero bp Kazimierz Kowalski (1896–1972), jako pierwszy przewodniczący Komisji Misyjnej Episkopatu Polski, od 1967 roku zaczął zabiegać o rozwój PDM w Polsce¹⁶.

3. Aktywność misyjna Kościoła polskiego po Soborze Watykańskim II

Lata sześćdziesiąte, choć trzeba uwzględnić trudną sytuację polityczną w Polsce, nie przedstawiały się imponująco. Polska była na jednym z ostatnich miejsc, jeśli chodzi o liczbę osób pracujących na misjach. Od 1970 roku nastąpił rozwój polskiej działalności misyjnej. Reaktywowano PDM, a jego program

¹⁴ *Dzienniczek mszalny o Maksymiliana Kolbego*, ss. 144-146; w: *Pisma o Maksymiliana Kolbego*, t. 2, ss. 199-219.

¹⁵ Pius XI, *Motu Proprio Romanorum Pontificium* z dn. 3.05.1922 r. AAS 14(1922), ss. 321-326.

¹⁶ A. Andrzejak, *U początków ruchu misyjnego w Polsce*, Poznań 1993, s. 202.

dostosowano do warunków polskich. Zwrócono uwagę na budzenie świadomości misyjnej w diecezjach oraz pomoc materialną. Pierwsze spotkanie dyrektorów PDM miało miejsce w 1970 roku w Warszawie. Podczas 134 Konferencji Episkopatu Polski zobowiązano duchownych do odprawiania miesięcznych nabożeństw misyjnych we wszystkich kościołach i kaplicach.

Na budzenie świadomości misyjnej w diecezjach polskich ogromny wpływ wywarł papieski apel Piusa XII, który w 1957 roku ogłosił encyklikę *Fidei donum*¹⁷. Od lat sześćdziesiątych XX wieku rozpoczęły się regularne wyjazdy polskich fideidonistów¹⁸. W okresie powojennym pracę na misjach podjęło 523 polskich fideidonistów. Według danych statystycznych w 2002 roku na misjach pracowało 264 polskich fideidonistów z 38 diecezji polskich, co stanowiło 13% polskiego personelu misyjnego¹⁹. Z tej liczby 145 osób działalność misyjną prowadziło w Ameryce Południowej, 91 w Afryce, 22 w Azji, 4 w Oceanii, w Ameryce Północnej 2 osoby. Była to już dynamiczna grupa odgrywająca coraz bardziej znaczącą rolę w Kościele misyjnym²⁰. Od roku 1970 polscy misjonarze regularnie wyjeżdżali na misje. Synod biskupów, który zakończył się w Rzymie w październiku 1974 roku przypomniał, że ewangelizacja potrzebuje ludzi, których ciągle brakuje, aby wypełnić obowiązek misji Kościoła. W czasie audiencji śródowej 30.10.1974 roku, papież Paweł VI przypomniał w swoim przemówieniu, że ewangelizacja świata jest istotną misją Kościoła. Kościół Polski odpowiedział wówczas jak się wydaje pozytywnie na to wezwanie. Do pracy na terenach misyjnych w 1974 roku wyjechało z Polski 76 misjonarzy i misjonek, w tym: 36 księży zakonnych, 15 księży diecezjalnych, 5 kleryków zakonnych, 2 braci zakonnych i 18 sióstr zakonnych. Dla porównania do Afryki wyjechało 29, do Ameryki Południowej 23, Oceanii 14 i do Azji 10. W latach 1945–1980 na kontynencie azjatyckim pracowało 526 Polaków. Aktualnie w Azji pracuje 240 Polaków w 19 krajach, 24 diecezjach. W tej liczbie znajduje się 24 kapłanów diecezjalnych, 128 zakonników, 90 sióstr zakonnych oraz 7 osób świeckich²¹. Do najwybitniejszych misjonarzy pracujących w Azji należą m.in. br. Zenon Żebrowski OFMConv (Japonia) oraz o. Marian Żelazek SVD, pracujący w Indiach od 52 lat jako opiekun trędowa-

---

¹⁷ Pius XII: Encyklika *Fidei donum* z dn. 21.04.1957 r. AAS 49(1957), ss. 225-248; A. Czeczko, *Il clero polacco et il servizio missionario di sacerdoti diocesani*, Roma 1979.

¹⁸ W. Dobrzyński: *Encyklika „Fidei donum” i jej realizacja w Polsce*, Warszawa 1979 mps.

¹⁹ Zob. tabela 9: *Wykaz diecezji i liczby kapłanów fideidonistów pracujących na misjach*.

²⁰ „Misje Dzisiaj” 2(2002), s. 4.

²¹ Dane Komisji Episkopatu ds. Misji, styczeń 2003. Warto podkreślić, że dwie trzecie ludności świata mieszka na kontynencie azjatyckim. Udział polskich misjonarzy na tym kontynencie jest niewielki. Kościół tam żyjący ma świadomość wielu wyzwań. Por. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja *Ecclesia in Asia* z dnia 6 listopada 1999 r.

tych, kandydat do pokojowej nagrody Nobla w 2002 roku²². W 2002 roku w 88 krajach w 1261 placówkach na wszystkich kontynentach pracowało 1976 misjonarzy Polaków. Prowadzą zasadniczą pracę ewangelizacyjną w rozległych parafiach z licznymi mieszkańcami prowadząc szkoły, szpitale, leprozoria, więzienia, uniwersytety. To tylko niektóre obszary ich misyjnej działalności. Udział zakonów i zgromadzeń w dziele misyjnym jest znaczny.

W 2002 roku z liczby 1964 misjonarzy z Polski 1115 stanowili kapłani zakonni. Co trzeci zakonnik w Polsce wyjeżdżał na misje²³. Polska z blisko 2 tysiącami misjonarzy znajduje się na 11 miejscu w świecie katolickim pod względem osób pracujących na misjach. Pomimo to, choć zbliżona do tamtej, liczba kapłanów pomaga w odrodzeniu się Kościoła na Wschodzie, czy służy swoją pracą w krajach zachodnich. Trzeba jednak pamiętać, że główny ciężar pomocy misjom spoczywa na zakonach i zgromadzeniach. Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej podaje bardzo mało danych na temat udziału Kościoła polskiego w dziele misyjnym²⁴. Np. liczba polskich misjonarzy pracujących na poszczególnych kontynentach w 1997 roku: Afryka – 886, Azja – 182, Ameryka Łacińska – 739, Oceania – 69.

Trzeba jednak pamiętać, że aktywności misyjnej nie można powierzyć wąskiej grupie specjalistów, że wymaga ona zaangażowania wszystkich członków Ludu Bożego²⁵. Papież Jan Paweł II przypomniał w 1998 roku, iż Kościół w Polsce miał i ma swój wielki wkład w dzieło misyjne. Powiedział wtedy do polskich biskupów: „Chciałbym tu wyrazić wam podziękowanie za wielkoduszne zaangażowanie na rzecz misji. W takiej postawie wyraża się [...] odpowiedzialność za ewangelizację świata, bowiem sprawa działalności misyjnej jest najważniejszym i najświętszym zadaniem Kościoła, jak czytamy w soborowym dekreście *Ad gentes* (por. n. 29). Zwracają się do mnie bardzo często biskupi z różnych stron świata z prośbą o misjonarzy z Polski. Kładę więc wam na sercu tę sprawę. Zachęcajcie swoje wspólnoty, aby hojnie otwierały się na działalność misyjną Kościoła we współczesnym świecie. Nic bowiem tak nie dynamizuje życia kościelnego i nie przyczynia się do budzenia powołań, jak dawanie głosicieli Chrystusa ludziom, którzy nie znają Jego nauki”²⁶. Rozważając zagadnienie pomocy misjom należy uwzględnić wolę papieża, który wskazuje pewne formy i metody tej pomocy. Po Soborze

²² A. Halemba, *Z Ewangelią w Azji*, „Misje dzisiaj” 2(2003), s. 4.

²³ „Misje Dzisiaj” 3(2002), s. 4.

²⁴ „Wiadomości KAI” 2000 r. – brak wzmianek o działalności misyjnej Kościoła w Polsce.

²⁵ Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”* 2001 nr 40; Jan Paweł II, *Dzieło ewangelizacji łaską i obowiązkiem całego Kościoła. Orędzie na światowy Dzień Misyjny 1997*, „L'Osservatore Romano” 8-9(1997), ss. 4-5.

²⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie do biskupów polskich z dnia 2.02.1998 r.*

Watykańskim II misji nie można pojmować jako „eksport” ludzi i środków w celu spieszenia z pomocą biednym poganom. Misje nie kojarzą się już z kolonizacją, dominacją. Nie przynoszą z zewnątrz „nowej cywilizacji”. Misje są przejawem życia Kościoła, wspólnoty otwartej bez granic. Wymagają nie tylko pomocy, ale współuczestnictwa w przepowiadaniu Ewangelii. Gdy chodzi o pomoc materialną, trzeba poddać rewizji najpierw własny styl życia. Misje wymagają nie tylko pomocy, ale współuczestnictwa w przepowiadaniu i miłości względem ubogich²⁷.

Oprócz pracy misyjnej na zewnątrz, Kościół w Polsce podejmował różne akcje, które przyczyniały się do formacji misyjnej katolików, były to m.in.:

A. Kongresy misyjne dla dorosłych

- I. Krajowy Kongres Misyjny odbył się w dniach 13–14.09.1938 roku w Poznaniu pod hasłem: „Polska odrodzona misjom”.
- II. Krajowy Kongres Misyjny miał miejsce w Częstochowie w dniach 16–18.10.1992 roku pod hasłem: „Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana” (R. Mis. 11).
- III. Krajowy Kongres Misyjny w Polsce miał miejsce w Częstochowie w 1999 r. pod hasłem: „Misje odnawiają Kościół” (R Mis 2).

B. Kongresy misyjne dla dzieci

- II. Krajowy Kongres Misyjny dzieci miał miejsce w Częstochowie. Rozpoczął się 30.05.1998 roku pod hasłem: „Pokój i miłość wszystkim dzieciom świata”. Uczestniczyło w nim ponad 30 tys. dzieci z Polski, Litwy, Ukrainy.
- III. Krajowy Kongres Misyjny Dzieci odbył się 1.06.2000 r. w Częstochowie.

C. Ogólnopolski Kongres Misyjny Młodych, zorganizowany w dniach 1–2.05.1999 r. we Wrocławiu, zapoczątkował odpowiedź młodych na przypomnienie Jana Pawła II o budzeniu powołań misyjnych (R Mis 84). Młodzi wspólnie z misjonarzami 20 zgromadzeń pracujących na misjach przeżywali troski i nadzieje misjonarzy.

D. Papieskie Dzieła Misyjne z siedzibą w Warszawie posiadają swoje ośrodki diecezjalne. Każda diecezja ma dyrektora PDM, który jest powoływany przez ordynariusza diecezji. Wspomniani dyrektorzy spotykają się dwa razy w roku, w okresie zimowym i jesiennym²⁸.

E. Prasa misyjna: „Misje Dzisiaj”, „Świat Misyjny”, „Światło Narodów”, „Misjonarz”, „Misyjne drogi”, „Papieskie intencje misyjne”.

²⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris Missio* nr 81.

²⁸ Pius XI w 1922 r. ustanowił PDM. W Polsce przywrócono ich działalność w 1970 r. W tym samym roku bp Jan Wosiński mianowany został przez Stolicę Apostolską dyrektorem krajowym PDM.

F. Pisma o tematyce misyjnej wydawane przez niektóre diecezje, np. „Idźcie na cały świat” archidiecezji krakowskiej, czy „Głoście Ewangelię” (diecezji tamowskiej).

G. Tydzień misyjny obchodzony w Polsce od 1967 roku. Od 1970 roku przywrócono struktury Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary (PDRW). Tydzień misyjny stał się jego uprzywilejowanym dziełem.

H. Niedziela misyjna ustanowiona przez Piusa XI jako przedostatnia niedziela października²⁹.

4. Pomoc materialna polskim misjom

Oprócz wspomnianej pomocy personalnej należy podkreślić także działania na rzecz pomocy materialnej. Powstał Komitet Pomocy Polskim Misjom. Jego początek datuje się na rok 1974. Założycielem pierwszej zorganizowanej komórki Komitetu był Jan Wasażnik. Pod wpływem lektury listów karmelitanek z Burudnii ogłoszonych w ukazującym się w Polsce „Tygodniku Powszechnym” zainicjował on wraz z grupą wiernych w parafii św. Jacka Odrowąża w Ottawie, Kanada, akcję niesienia pomocy polskim misjonarzom pracującym w różnych zakątkach świata, a nie mającym wówczas żadnego wsparcia finansowego. Oficjalne ukonstytuowanie się Komitetu nastąpiło w listopadzie 1981 roku, natomiast zatwierdzeni statusu organizacji charytatywnej uzyskał w 1982 roku. Organem umożliwiającym kontakt między misjami a ofiarodawcami stał się kwartalnik „Z pomocą”. Oprócz zbierania funduszy prace Komitetu obejmowały organizowanie wysyłki leków i sprzętu medycznego. Od początku swego istnienia do końca 1997 roku Komitet wysłał pomoc wartości około 600 tys. dolarów kanadyjskich. Członkowie Komitetu oraz osoby wspomagające pracują na rzecz Komitetu bez wynagrodzenia. Jest to ich wkład w niesienie pomocy misjom.

Inną instytucją pomagającą jest MIVA – instytucja w Austrii, która od 50 lat pomaga misjonarzom w zakupie środków transportu: samochodów terenowych, łodzi, motocykli, rowerów, sioni i wołów. W 2000 roku w Polsce rozpoczęła działalność MIVA Polska, która zajmuje się pomocą w uzyskaniu środków transportu dla polskich misjonarzy.

Wspomniane instytucje są podane jako przykłady pomocy misjom.

5. Zakończenie

U schyłku XX wieku polscy misjonarze znajdują się w czołówce pod względem liczebności w stosunku do innych narodów. Zauważyć także należy, że od roku 1974 liczba polskich misjonarzy zwiększyła się dokładnie o tysiąc osób.

²⁹ Reskrypt Św. Kongregacji Rytów „Il consiglio superiore” z dn. 14.04.1926 r. AAS 19(1927), ss. 23-24.

Wówczas na misjach pracowało 887 misjonarzy. Na taki stan niewątpliwie miał wpływ pontyfikat Jana Pawła II. Charakterystyczną rzeczą polskich misjonarzy jest ich przeciętny młody wiek w przeciwieństwie do misjonarzy krajów zachodnich. Polscy misjonarze na ogół odznaczają się gorliwością w pracy, posiadają coś z ducha pionierskiego, co jest bardzo istotne w pracy misyjnej. Wkład polskiego Kościoła w misje w ostatnim dwudziestolecu jest znaczący. Od strony jakościowej polscy misjonarze są przygotowani w miarę dobrze, chociaż ciągle nie docenia się w polskich seminariach duchownych misjologii. Wielu polskich misjonarzy przydzielonych jest misjom prowadzonym przez zakony czy zgromadzenia mające swoje centra poza Polską. Polacy jako misjonarze, zyskują sobie uznanie miejscowych episkopatów, a udział Polski w dziele misyjnym wydaje się dobrze świadczyć o autentyczności polskiego Kościoła.

Podsumowując należy stwierdzić, że w Kościele polskim duchowni odpowiadają na usilne prośby papieża o pomoc Kościołowi w zakresie misji. O wiele bardziej skomplikowana wydaje się odpowiedź ludzi świeckich, którzy nie mają pełnej świadomości misyjnej, a w przypadku wyrażonej woli pomocy misjom, nie posiadają żadnego oparcia prawno-strukturalnego. Należy także podkreślić, że wielu polskich misjonarzy poniosło śmierć, jedni śmierć męczeńską, inni przez nieszczęśliwe wypadki, ukąszenia owadów, choroby spowodowane klimatem i z innych przyczyn. Dla przykładu w Afryce w 1999 roku zginęło 17 kapłanów, 8 siostr zakonnych, 4 seminarzystów i 2 osoby świeckie.

Aneks

Dane statystyczne dotyczące pracy polskich misjonarzy

Tabela 1:

Misjonarze polscy w Ameryce Łacińskiej w latach 1973–1978

Nazwa	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Księża diecezjalni	13	15	2	13	8	9
Księża zakonnici	40	36	48	34	22	54
Bracia	1	2	-	3	1	1
Siostry	28	18	10	37	22	25
Misj. świeccy	-	-	1	3	-	-
Razem	82	71	61	90	53	89

Tabela 2

Misjonarze polscy w Ameryce łacińskiej w latach 1991–1998

Nazwa	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Księża diecezjalni	110	112	113	113	114	129	136	139
Księża zakanni	406	425	424	435	445	440	454	460
Bracia	17	18	16	16	13	12	11	13
Siostry	93	99	114	114	120	128	131	145
Misjonarze świeccy	6	5	5	5	5	7	7	8
Razem	632	659	672	683	697	716	739	765

Tabela 3

Męskie zakony i zgromadzenia zakonne polskie w Ameryce łacińskiej w latach 1991–1997

Zgromadzenie	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Bernardyni	5	5	6	5	5	4	5
Chrystusowcy	38	36	35	39	37	40	39
Cystersi	1	1	1	1	1	1	1
Franciszkanie	49	53	51	52	54	54	56
Jezuici	3	3	3	4	3	4	4
Kapucyni	10	10	9	7	6	6	7
Karmeliki	0	0	1	1	0	5	7
Marianie	13	14	14	15	15	15	16
Michalici	18	18	20	23	21	24	23
Misjonarze C.M.	19	19	19	19	19	18	18
Misjonarze Ducha Św.	0	1	1	1	2	2	2
Misjonarze Św. Rodziny	8	8	8	7	7	6	6
Oblaci OMI	6	6	6	7	6	5	5
Oblaci św. Józefa	2	2	3	3	5	4	3
Oratorianie	1	1	1	1	1	1	1
Orioniści	3	3	2	1	1	0	0
Pallotyni	17	17	16	17	18	18	26
Redemptoryści	57	59	59	59	70	69	71
Saletyni	2	2	0	0	0	0	0
Salezjanie	33	38	35	34	35	34	34
Salwatorianie	0	2	2	2	3	3	3
Werbisi	107	113	118	122	124	114	114
Zmartwychwstańcy	14	14	14	15	12	13	13
Razem	406	425	424	435	445	440	454

Kościół w Polsce wobec wyzwań misyjnych w XX wieku

Tabela 4

Misjonarze z diecezji polskich w Ameryce Łacińskiej w latach 1991–1997

Diecezja	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Białostocka	6	5	4	2	3	4	4
Częstochowska	-	-	-	1	1	1	1
Drohiczynska	5	5	5	5	5	5	5
Elbląska	-	-	1	1	-	-	2
Elcka	-	-	-	-	-	-	-
Gdańska	-	-	-	-	-	2	2
Gliwicka	-	-	2	2	2	2	2
Gnieźnieńska	5	6	6	6	7	7	7
Kaliska	-	-	-	-	-	1	1
Katowicka	7	6	7	6	6	6	6
Kielecka	1	1	1	-	-	-	-
Koszalińska-Kołobrzaska	-	-	-	-	-	1	1
Krakowska	7	8	7	5	3	5	6
Lubelska	2	1	1	3	3	3	3
Łomżyńska	12	12	8	3	4	4	5
Łódzka	1	1	1	1	2	2	2
Opolska	10	11	11	9	5	6	6
Pelplińska	5	5	5	4	3	3	3
Płocka	1	1	3	4	4	5	5
Poznańska	3	3	3	3	3	4	3
Przemyska	5	4	2	2	2	2	1
Rzeszowska	-	-	4	4	4	6	6
Sandomierska	2	2	2	-	-	-	-
Siedlecka	7	6	6	6	6	6	6
Tarnowska	8	11	13	13	17	20	19
Warmińska	8	7	6	6	5	5	5
Warszawska	2	2	2	2	3	3	3
Warszawsko-Praska	-	-	-	-	-	-	1
Włocławska	5	5	5	-	-	-	-
Wrocławska	5	6	6	6	6	6	7
Zielonogórska-Gorzowska	2	2	2	1	1	1	2
Razem	109	110	113	113	114	129	136

Źródło: „Biuletyn Komisji Misyjnej” z lat 1991–1997

Tabela 5

Liczba polskich misjonarzy pracujących na poszczególnych kontynentach w latach 1941–1969

Kontynent	Razem	Fideiomiści	Osoby świeckie	Siostry zakonne	Zakonnicy
Afryka	183	4	5	82	92
Ameryka Płd. i Śr.	295	30	2	76	187
Ameryka Płn.	3	0	0	0	3
Azja	148	3	0	91	54
Oceania	17	0	0	3	14
Łącznie	646	37	7	252	350

Tabela 6

Liczba polskich misjonarzy pracujących na poszczególnych kontynentach w latach 1970–1980

Kontynent	Razem	Fideiomiści	Osoby świeckie	Siostry zakonne	Zakonnicy
Afryka	514	67	7	200	240
Ameryka Płd. i Śr.	510	83	3	99	325
Ameryka Płn.	6	0	0	0	6
Azja	132	1	0	55	76
Oceania	41	4	0	8	29
Łącznie	1203	155	10	362	676

Tabela 7

Liczba polskich misjonarzy pracujących na poszczególnych kontynentach w latach 1981–1991

Kontynent	Razem	Fideiomiści	Osoby świeckie	Siostry zakonne	Zakonnicy
Afryka	1235	179	27	412	617
Ameryka Płd. i Śr.	892	162	8	161	561
Ameryka Płn.	23	1	0	3	19
Azja	221	4	1	77	139
Oceania	85	9	1	13	62
Łącznie	2456	355	37	666	1398

Tabela 8

Liczba polskich misjonarzy pracujących na poszczególnych kontynentach w latach 1992–2002

Kontynent	Razem	Fideiomiści	Osoby świeckie	Siostry zakonne	Zakonnicy
Afryka	1623	203	48	578	794
Ameryka Płd. i Śr.	1123	233	18	210	662
Ameryka Płn.	51	2	0	11	38
Azja	221	33	8	141	205
Oceania	85	7	6	14	86
Łącznie	3297	478	80	954	1785

Źródło: Dane statystyczne Komisji Episkopatu ds. Misji, Warszawa, 16 stycznia 2003 roku.

Kościół w Polsce wobec wyzwań misyjnych w XX wieku

Lp.	Diecezja	1974	1988	1994	2001
1	Tarnowska		37	33	52
2	Gnieźnieńska	3	21	14	18
3	Opolska		14	19	16
4	Krakowska	3	11	11	15
5	Katowicka	3	-	17	14
6	Łomżyńska		7	4	15
7	Przemyska		12	7	13
8	Lubelska		8	9	9
9	Poznańska	2	9	9	8
10	Rzeszowska		9	6	8
11	Pelplińska		8	7	8
12	Płocka		6	5	7
13	Gdańska		6	2	7
14	Kielecka		3	4	7
15	Częstochowska		7	4	6
16	Warmińska		6	9	6
17	Drohiczyńska		6	5	5
18	Radomska		6	-	5
19	Siedlecka		6	7	5
20	Łódzka	1	4	2	5
21	Warszawska		4	7	5
22	Wrocławska	2	7	6	5
23	Koszalińska-Kołobrzeska		4	3	4
24	Białostocka	1	9	4	3
25	Bielsko-Żywiecka	x	3	-	3
26	Elbląska		3	1	3
27	Zielonogórsko-Gorzowska		4	2	3
28	Gliwicka	-	3	2	2
29	Kaliska	-	1	-	2
30	Legnicka	-	-	-	2
31	Sosnowiecka	-	1	-	2
32	Sandomierska		3	1	1
33	Łowicka	-	2	2	1
34	Toruńska	-	2	2	1
35	Elcka	-	1	-	1
36	Włocławska		-	3	1
37	Zamojsko-Lubaczowska	-	-	-	1
38	Warszawsko-Praska	-	1	-	-

Tabela 9
Kaptani fideidonisci pracujący
na misjach (1974–2001)

Źródło: „Misje Dzisiaj” 1998,
„Misje Dzisiaj” 2002, nr 3, s. 5;
Komisja Misyjna Episkopatu
Polski, styczeń 2002 r.;
Pismo Okólne Sekretariatu
Episkopatu Polski
nr 10, ss. 11–12.

Tabela 10

Liczba polskich siostr zakonnych w Ameryce Łacińskiej w latach 1991–1997

Zgromadzenie	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Adoratorki Krwi Chrystusa	0	1	1	0	0	0	0
Albertynki	1	0	4	5	5	6	10
Benedyktynki	4	6	7	6	6	8	8
Córki Bożej Miłości	0	3	4	4	5	5	5
Córki Najcz. Serca NMP	0	0	4	4	6	7	7
Dominikanki	4	3	3	2	2	2	2
Elżbietanki	5	5	6	6	6	5	7
Franciszkanki Misjonarki	1	0	3	3	5	8	9
Franciszkanki Rodz. Maryi	1	1	1	1	1	1	1
Józefiki	7	7	6	7	7	8	8
Misj. Krzyża Kościoła	0	0	0	1	1	1	1
Salezjanki	4	4	4	3	3	3	3
Sercanki	7	8	8	8	9	10	10
Sługi Jezusa	0	0	0	4	4	5	5
Służebnice Ducha Świętego	18	20	21	21	22	23	20
Służebniczki BDNP	11	11	12	13	12	12	11
Służebniczki NMP (Starow.)	3	3	3	3	3	2	2
Służebniczki Niepok. Poczęcia	6	6	6	4	4	4	4
Szarytki	4	4	4	5	5	5	5
Urszulanki S.J.K.	14	14	14	11	11	10	10
Urszulanki U.R.	3	3	3	3	3	3	3
Razem	93	99	114	114	120	128	131

Źródło: Biuletyn Komisji Misyjnej z lat 1991–1999.

Summary

Zdzisław Gogola, OFMConv PAT Krakow

Church in Poland in Relation to missionary Challenges of the 20th Century

This article presents a very short summary of the contribution of the Polish Church in the development of world mission in the 20th century. The mission activity of the Polish Church was presented on the background of political conditions in 20th century in Poland in two stages: prior to Vatican Council II and after Vatican Council II. Besides, the additional issues of help of different orga-

nizations for the missions were discussed. The conclusions coming to mind after analysis of the source materials is the fact that in the 20th century primarily men's and women's religious communities undertook the monumental task of evangelization on many continents. The greatest activity of Polish the church for the cause of missions took place in the years 1980–2000. In this period the number of Polish missionaries doubled. Without a doubt the major cause was the choice of a Pole for the papacy. The main characteristic of Polish missionaries, in contrast to missionaries from Western countries, is their young age. In addition, they have something of a pioneer spirit. This article is augmented by an appendix, that in tables and numbers shows contributions of the Polish Church in missionary works across all the continents.